

borzalmak (*Monokristályok szerkezete*) és derűvel színezett agglegénysztorik (*Egy mai férjfi arcképe*) váltogatják egymást, s a monoton mesélésben el is szürkülhetne az öregek padja fölött az ég. S hogy a vég nélküli példázatokban: az egyetlen írói fogással többfajta gondolati síkot egyberántó parabolákban mégsem fáradunk bele, e lírikus próza nyelvi erejének, az író tündéri realizmusának köszönhető. Valami mindig átragyogja a szöveget, s a szavak jelentésén túl hangulati erőt kölcsönöz az ábrázolt tárgynak. Sosemvolt történések félénk kisemberei táltosodnak meg, elporladt világok és élethelyzetek kapnak feltámadásnyi fényt Bálint Tibor ide-oda indázó mondataiban. Aki még mindig — és alighanem mindhalálig — a 7-8 éves kisfiú, valahai önmaga álomképét keresi, ahogy az első szakállas-mezitlábos emberben Krisztust vélte fölfedezni. Bölcs szavú öregjeit ez a régi emlék ültette az igazmondás, a lemerülve-megtisztulás padjára. Az ő döntőki szavuk lobbant fel minden *költői látomást*, álomhajójuk ringása nem más, mint egy-egy megsüllyedt, de tisztasága folytán sohasem elsüllyedő élet.

Az író szeretetmitosza különösen a kisemberek, a Hektor és Böske (*Zokogó majom*) örömtáncát elragadva szemlélők és a körforgásba minduntalan beállni akarók fejére helyez glóriát. Elismeri, hogy ez az ékítmény törekenyek látszódnak, s talán még azt is, hogy a heroikusságig felfokozott élethelyzet itt-ott nem a hősök ténykedéséből, hanem csak a stílus erejéből s az írni tudás bámulatos fondorlataiból következik, de tudván tudja, hogy a gigantikus tablók mellett figyelmet érdemel az *arcképek a körömháton* miniatúráinak igazsága is. A tömbszerűen és durván megmunkált darabokkal e novellás könyv a műves kézi munkát állítja szembe. A *Nekem már fáj az utazás* álomban kalandozó öreg írója tulajdonképpen Bálint Tibor önismeretről tanúskodó esélyét mondja. A megmaradásra? „Lehet, hogy nem lesz *divatos*, mert a hegyek és a folyók sosem jönnek divatba, sem a kenyér, sem az ivóvíz, de ha ideig-óráig megfelelnek is rólad, ne félj attól, hogy nem élsz...” (*Kriterion*, 1973.)

SZAKOLCZAY LAJOS

Gion Nándor: Ezen az oldalon

Gion Nándor új könyve egy többé-kevésbé zárt közösségről, a városszéli Keglovics utca lakóiról szól. Romodáról, az ácsról s Bergerről, az asztmás feltalálóról, a valamikor bordélyházból szabadult Várynérről, a szenteskedő méhészről, Jánosról és leányáról Erzsébetről, akit egy villanszerelő elcsábít, Adamkóról, a téglagyári munkásról, a késdobáló Kordovánról, Madzsgajról, aki a városka jegyzőjeként minden percét az embereknek áldozta, mígnem belefáradt a reménytelen küzdelembe s Várynéhez került kegyelemkenyérre, aztán szól a „félhülye Sebestyén gyerek”-ről, s másokról is, bennük és általuk az emberség változatairól, az emberség lehetőségeiről.

A Keglovics utcaiak látszólagos csöndes, kiegyensúlyozott világában visszafojtott, de annál erősebb szenvedélyek munkálnak. A ki-kirobbanó konfliktusok azonban sohasem csak a közvetlenül érdekelték sorsát világítják be, hanem azt a rendkívül bonyolult kapcsolatszöveget is, ami az utcabelieket meghatározóan egymáshoz fűzi. Minden összeütközésben egymásrautaltságuk derül ki, s rögtön az is, hogy képtelenek egymáson segíteni. Ha véletlenül akarnak, a jószándék feltétlenül visszajára fordul.

A szenvedélyek nem észlelhetők teljességükben. Az életanyag s az írói technika — nagy feszültséget ébresztve, inkább takarja, mint láttatja őket. Gion Nándor ugyanis azokat az életmozzanatokot választja műépítőnek, amelyek már-már érdektelenül kisszerűek, a szokásos „költői” regényvilág elemeivel szemben tüntetően prózaiak, a szenzációkkal szemben mindennapiak. Tényeket közöl, mindig csak

olyasmit, mit a szereplők közvetlenül látnak, hallanak. Arról egyetlen szó sincs, hogy ez vagy az a figura mit érez, mit gondol, mit képzel. Csak tettek vannak, konkrét tettek, mégpedig határozott és szilárd normák szerint való tettek. Minden más szükségtelen fikciónak minősül, s kimarad a mű konkrétan fogható anyagából.

A Keglovics utcaiak tehát nem töprengnek sorsukon, hanem élük azt. Történetük nem ismeri a közbenső állapotokat: a cselekvés logikája mentén a legegyszerűbb úton törnek az igazságot osztó megoldáshoz. Vajon nem így épülnek-e fel a népballadák? S mint azokban, vajon az élet, a világ szemléletének nem ugyanaz a fölénye mutatkozik-e meg Gion Nándor könyvében? Mindez a monoton, szerkesztetlen, dezilluzionált, morbid, elidegenedett művek dömpingjének idején!

Amitől persze még nem lenne Gion Nándor igazán jó író, s könyve se volna a már eddig is oly sokféle formát teremtő valóságigény, s az illúziók nélküli humanista életlátás remeklése. Attól azonban, ahogy a Keglovics utcaiak világát az eleven jellemek felől teljessé és jelentőssé építi, ahogy ezt a világot a Keglovics utca körül alakot öltő tágabb világra vonatkoztatja, mégpedig az élettörvények evidenciájával, már feltétlenül.

De konkrétan hogyan valósul meg mindez? Poétikailag újdonságot teremtve. Az *Ezen az oldalon* huszonnégy novellaszerű, önállóan is megálló írásműből épül fel. Azért nem mondhatók — a hagyományos értelemben — novellának, mert teljesen nyitottak. Mindegyikben más és más a szituáció, a konfliktus természete, s változik az emberek, események láttatásának nézőpontja, viszont azonosak a szereplők, ha nincsenek is mindig azonos súllyal jelen, meg-megismétlődnek bizonyos motívumok, mint a regény zárt cselekményén belül szokásos, mintegy a történet egységét is hangsúlyozandó. Ezek az írásművek tehát feltételezik egymást, előzményeikben és következményeikben egyaránt olyannyira, hogy nincs egy sem, amely teljességgel felfogható volna a többiek ismerete nélkül. A részek, láthatóan, egy-egy közösséget is jellemző, meghatározó figura konfliktusait vetítik elénk, az egész együtt pedig a közösséget. Fontos lelemény, hiszen így az egyén sorsa nem azonosítható a közösségével, viszont az előbbiből levezethető az utóbbi, megmutatható az esetlegesben a törvény, mégpedig a spontaneitás természetességével. S legyen az egyén végzete akármilyen, a közösség felől zavartalanul, s a maga teljességében ölthet alakot az emberség és a szeretet. Az az emberség, amiből nem hiányzik a gyengeség, a gyarlóság, a szenvedés, annyira nem, hogy talán épp ezek a szeretet és az emberség forrásai, de mindenhogyan megnyilvánulási alkalmai.

Egy-egy szereplő vagy esemény három novellaszerű írásban mutatkozik meg jelen idejűen, esetleg részről részre változó nézőpontból, majd egy negyedik kerekíti teljessé a képet az illető „megható” történetének krónikás hangú elmondásával. Többnyire ez a negyedik világosítja meg a múlt felől az összefüggéseket, visszamenőleges hatállyal értelmezi és megítéli mindazt, ami az előző háromban lényegi mozzanatként előkerült. Hihetetlenül árnyalt karakterek, megokolt akciók, események bontakoznak ki: a teljesség intenzív irányú.

Mármost a további novellák az előzőkből bizonyos motívumokat újra és újra felidéznek. Ezeket a motívumokat át a megváltozott összefüggések visszamenőlegesen új és új hangulati, érzelmi, gondolati rétegeket tárnak fel a szikkadtnak látszó tényanyagban. Ilyen motívum a „legszebb halott”, Gizike Schladt képe a sírkövön. Az ő sírkövét nem dönti ki Romoda, az ő képe alá tesznek virágot az Erzsébet tiszta szépségétől bódult gyerekek, majd az ő képét törik össze, amikor Erzsébetben csalódnak, mert kiderül, hogy éppen gondosan épített fűkunyhójukban feküdt: le a villanyszerelővel, s az ő képét keresi a „félhülye Sebestyén gyerek” Kordován. távozása után, írként bánatára, magányára. Gizike Schladt képe tehát a tisztaság, a jóság, a szépség jelévé gazdagodik, s ebben a minőségében a korábban vele kapcsolatba kerülők karakterét jellemzi, érzékelteti azok kimondhatatlan, s másképp napvilágra soha nem kerülő érzelmeit, vágyait. Sejteti egyben azt is — halott lány képéről lévén szó, hogy a tisztaság, jóság, szépség: az emberibb élet elérhetetlen messziből üzen.

Gion Nándor ítélete hiteles. Amit mond, a hétköznapok anyagából bontja ki, az emberi sorsokból következőnek mutatja: az esetlegességek mögött a közösség sorsaként törvényszerűnek. Mindezt érett magabiztossággal, s hadd ismétljem: a valahová tartozás meleg emberségével.

Azt, hogy Gion Nándor teljesítménye teljesen váratlanul ért volna, nem mondhatom. A Fórum 1968-as regénypályázatán első díjat nyert munkája, a *Testvérem, Joáb* idejében figyelmeztetett: jelentős író készülődik. S ez a jelentős író most itt van. (Fórum, 1973.)

VARGA LAJOS MÁRTON

Szerkesztői asztal

Arcok a múltból címmel 48-as honvédportrékból rendezett kiállítást a hódmezővásárhelyi Tornyai János Múzeum. A felvételeket Plohn József vásárhelyi fényképész készítette a századfordulón. A most kiállított negyven portré csupán töredéke Plohn egykori háromezer üveglemezéből álló hagyatékának. A fontos néprajzi és fotótörténeti dokumentumokból egyébként ezerhatszázat mentett meg a vásárhelyi múzeum.

*

Szárás György *A nagyszerű halál* című, lapunkban megjelent (1973. 10. sz.) drámáját mutatta be július 5-én a Gyulai Várszínház. A darabot Sík Ferenc rendezte, a főbb szerepeket Paláncz Ferenc, Csikos Gábor, Pákozdi János, Bárány Frigyes, Peczkay Endre, Orbán Tibor, Iványi József, Szoboszlai Sándor, Kézdy György, Nagy Gábor és Tordai Teri játszotta. Az előadás méltatására szeptemberi számunkban vizsaszatérunk. — A Várszínházban az idén Szárás György műve mellett Tirso de Molina *A zöldnadrágos lovag* című vígjátékát láthatta a közönség.

*

Salló István két kis könyvét kaptuk Csíkszeredából. Az egyik: Három vidám játék — a népi játékok hagyományaira épülő három egyfelvonásos, a másik: Nagyapó meséi — a Hargitában gyűjtött mesék földolgozása. Mindkettő színvonalas népművelő kötet, Salló Ist-

ván jelentős közművelődési munkájának bizonyága.

*

Tanulságos könyvet hozott nemrégiben a posta. A *Balmazújvárosi Lenin Tsz 25 éve* példa lehet minden hasonló jellegű, hasonló céllal és szándékkal készülő kiadvány számára. „Ebben a könyvben csupán egy szöveget múltja, jelene és jövője áll, de talán mondottunk valamit a változó parasztságról még akkor is, ha az balmazújvárosi, ha csak a krónikásan rideg, hiteles megállapítás hangján” — olvashatjuk a kötet végén. A történeti rész (Csige József munkája) mellett Szalai Csaba riportorozata bizonyítja az „Így együtt voltunk valami” Veres Péter-i igazságát.

*

Vendégeink voltak: *George Sbárcea* román író, zenekritikus, műfordító, a magyar irodalom kitűnő ismerője és fordítója. *Bálint Tibor* romániai magyar író, aki a könyvhét vendégeként több irodalmi esten vett részt hazánkban. Látogatást tett szerkesztőségünkben két bangladesi vendég is: *Mazharul Islam* professzor, költő, aki folklorisztikával is foglalkozik, *Khondker Mohammad Elias* író, aki a magyar függetlenségi mozgalmakról ír könyvet.

*

A *Sebő-Halmos Együttes klubjának* tájékoztatóját jelentette meg Sípval, dobbal címmel a XIV. kerületi tanács. A füzet többek között Nagy László-interjúját, több verset közöl, valamint a Sebő Ferenc által megzenésített költemények kottáiból mutat be egy csokornyit.